

ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМИИ ДУЮМ

ба диссертатсияи Чамшедзода Чамила дар мавзуи «Тайёрии касбии омӯзгори ояндаи забони хориҷӣ барои кор бо матнҳои англисӣ», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи ихтисоси 6D011900 – Забони хориҷӣ: ду забони хориҷӣ (6D011902 – Назария ва технологияи таълими забонҳои хориҷӣ (таҳсилоти касбӣ) (забони англисӣ)) пешниҳод шудааст.

Мазмуну мундариҷаи диссертатсияи Чамшедзода Чамила ба шиносномаи ихтисоси илмӣ 6D011900 – Забони хориҷӣ: ду забони хориҷӣ (6D011902 – Назария ва технологияи таълими забонҳои хориҷӣ (таҳсилоти касбӣ) (забони англисӣ)) мутобиқ мебошад.

Мубрамияти мавзуи таҳқиқот. Диссертатсияи Чамшедзода Ч. ба яке аз масъалаҳои муҳимтарини низоми муносири таҳсилоти олии касбӣ – оморасозии самаранокӣ омӯзгорони забонҳои хориҷӣ барои кор бо матнҳои аслий – бахшида шудааст.

Мубрамияти мавзӯ аз чанд ҷанбаи муҳим иборат аст.

Якум, дар замони ҷаҳонишавӣ ва густариши робитаҳои байналмилалӣ, яке аз вазифаҳои асосии маорифи Тоҷикистон тайёр намудани кадрҳои соҳибтаҳассусе мебошад, ки аз забони англисӣ ҳамчун воситаи муоширати байнифарҳангӣ пурра ва самаранок истифода мебаранд. Дар ин раванд, омӯзгорони забонҳои хориҷӣ нақши калидӣ мебаранд, зеро сифати дониши хонандагон бевосита аз сатҳи омодагии касбии онҳо вобаста аст.

Дуюм, бо вучуди аҳаммияти бузурги масъала, таҳлили ҷараёни таълим дар муассисаҳои таҳсилоти олии нишон медиҳад, ки дар тайёрии омӯзгорони оянда барои кор бо матнҳои англисӣ норасоҳои ҷиддӣ вучуд доранд. Тавре ки муаллиф дуруст қайд мекунад, дар барномаҳои мавҷуда таваҷҷуҳи асосӣ ба омӯзиши ҷузъҳои луғавӣ ва грамматикӣ матн, хондан ва тарҷумаи он равона шудааст, дар ҳоле ки малакаҳои таҳлил, тафсир, баҳогузорӣ ва мутобиқсозии матн, ки барои фаъолияти касбии омӯзгор ҳаётан муҳиманд, ба қадри кофӣ инъикос наёфтанд. Ин боиси он мегардад, ки хатмкунандагон ҳангоми

истифодаи матнҳои асли дар фаъолияти воқеии педагогӣ душворҳои ҷиддиро аз сар мегузaronанд.

Сеюм, набудани як амсилаи педагогии ягона ва методикаи самарабахши кор бо матнҳои англисӣ, ки хусусиятҳои миллии таҳсилоти олии Тоҷикистонро ба эътибор гирад, масъаларо боз ҳам мурабам месозад.

Аз ин рӯ, мавзӯи таҳқиқоти Ҷамшедзода Ҷ. на танҳо аз ҷиҳати назариявӣ, балки аз ҷиҳати амалӣ низ хеле саривақтӣ ва зарурӣ буда, барои рушди системаи маорифи кишвар аҳаммияти калон дорад.

Дарачаи асоснокии илмӣ хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия

овардашуда. Муаллиф дар омӯзиши масъалаи тадқиқот салоҳияти баланди илмӣ худро нишон дода тавонистааст. Таҳлили адабиёти илмӣ дар диссертатсия ва автореферат нишон медиҳад, ки Ҷамшедзода Ҷ. бо осори классикӣ ва муосири олимони соҳаҳои педагогика, психология, методикаи таълими забонҳои хориҷӣ ва забоншиносӣ хуб шинос аст.

Рӯйхати адабиёти истифодашуда (218 номгӯй) на танҳо аз ҳаҷми кофӣ, балки аз муҳтавои босифат низ иборат аст. Дар он намояндагони мактабҳои гуногуни илмӣ давраи шуравӣ (Л.С. Виготский, С.Л. Рубинштейн, А.А. Леонтев, Н.И. Жинкин), методистони маъруфи рус (Е.И. Пассов, Н.Д. Галскова, Г.В. Елизарова, Е.Н. Соловова), олимони пешқадами тоҷик (М.А. Абдуллоева, А.Б. Бойматов, Б.Б. Қарабоев, М.Н. Ахмедова) ва таҳқиқотчиёни хориҷӣ (P. Dutcher, B. North, G. Schneider, J. Flavell) ҷой дода шудаанд. Ин равиш ба муаллиф имкон додааст, ки масъалаи тадқиқотро дар заминаи васеи назариявӣ баррасӣ намуда, аз таҷрибаи пешқадами ҷаҳонӣ баҳра барад.

Навгони илмӣ таҳқиқот. Навгони диссертатсияи Ҷамшедзода Ҷ. аз он иборат аст, ки:

1. асосҳои назариявӣ ва заминаҳои методологии омӯзиши хониш ҳангоми омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ таҳқиқ гардида, сатҳи воқеии тайёрии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои кор бо матнҳои англисзабон муайян карда шуд ва аз рӯи натиҷаҳои бадастомада амсилаи назариявӣ ва амалии мувофиқ таҳия гардидааст;

- мавод ва технологияҳои таълимие, ки барои баланд бардоштани самаранокии омӯзиши хониш ба омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ мусоидат мекунанд, аз ҷиҳати илмӣ баррасӣ ва таҳлил шудаанд;

- дар асоси амсилаи назариявии таҳиягардида методикаи ташаккули маҳорати касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ барои кор бо матнҳои англисзабон коркард ва ба амалия татбиқ шудааст;

- сатҳи таъсири методикаи пешниҳодшуда ба рушди маҳорати касбии донишҷӯён арзёбӣ гардида, аз рӯи натиҷаҳои бадастомада барои омӯзгорони забони англисӣ тавсияҳои амалӣ ҷиҳати кор бо матнҳои англисзабон таҳия шудаанд.

Ин ҷанбаҳои наwgониҳои илмӣ шаҳодат медиҳанд, ки диссертатсияи Ҷамшедзода Ҷ. на танҳо такрори тадқиқотҳои мавҷуда, балки қори бунёдӣ ва наwоварона мебошад, ки барои рушди илми педагогикаи касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон саҳми арзанда мегузорад.

Аҳаммияти илмий таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки масъалаи тадқиқот аз дидгоҳи назарияи таълим ва омодагии касбии омӯзгорони ояндаи забони хориҷӣ баррасӣ гардида, асосҳои методологии омӯзиши матнҳои англисӣ дар раванди таълим таҳлили амиқ карда шудаанд. Назарияи педагогикаи касбӣ тавассути таҳлили раванду механизмҳои муассири ташаккули омодагии омӯзгори соҳа барои кор бо матнҳои англисзабон тадқиқ шуда, дар ин замина амсилаи педагогии мувофиқ коркард гардидааст.

Амсилаи педагогии пешниҳодшуда, методикаи инноватсионии кор бо матн, таҳлили психологии рушди хониш ва асосҳои илмий касбигардонии таълим дастовардҳои муҳимми ин таҳқиқот мебошанд. Натиҷаҳои илмий диссертатсия метавонанд ҳамчун заминаи назариявӣ барои таҳқиқоти минбаъда дар самти тақмили тайёрии кадрҳо, инчунин барои таҳияи барномаҳои нави таълимӣ, китобҳои дарсӣ ва дастурамалҳои методӣ дар донишгоҳҳои педагогӣ хидмат кунанд.

Аҳаммияти амалии диссертатсия аз он иборат аст, ки он ба яке аз саволҳои асосии таҳсилоти олии педагогӣ – фосилаи байни назария ва амалия – ҷавоби амалӣ медиҳад.

Якум, методикаи пешниҳодшуда, ки дар таҷриба самаранокии худро исбот намудааст, метавонад бевосита дар раванди таълими фанни «Амалияи нутқи шифохӣ ва хаттии забони англисӣ» дар ҳамаи факултетҳои забоншиносии кишвар ҷорӣ карда шавад.

Дуюм, маҷмӯи машқҳо ва супоришҳои таҳияшуда барои кор бо намудҳои гуногуни матнҳои аутентикӣ (расмӣ, гуфторӣ, илмӣ, бадеӣ) метавонад ҳамчун дастурамали амалӣ барои омӯзгорони забони англисӣ хизмат кунад.

Сеюм, амсилаи педагогии таҳияшуда метавонад ҳамчун асос барои тарҳрезии барномаҳои нави таълимӣ ва такмили барномаҳои мавҷуда дар самти тайёрии омӯзгорони забонҳои хориҷӣ истифода шавад.

Чорум, тавсияҳои амалӣ дар бораи ташкили кори мунтазам бо матнҳои аутентикӣ, ҷорӣ намудани «Хониши хонагӣ» ва таҳлили “Ҳодисаҳои ҷорӣ” ба омӯзгорон имкон медиҳад, ки раванди таълимро самараноктар ва шавқовартар гардонанд.

Панҷум, натиҷаҳои таҳқиқотро метавон дар курсҳои такмили ихтисос ва бозомӯзии омӯзгорони забони англисӣ, ки аллакай дар мактабҳо фаъолият мекунанд, ба таври васеъ истифода бурд.

Ҳамин тариқ, аҳаммияти амалии таҳқиқот хеле баланд буда, он метавонад ба беҳтаршавии назарраси сифати тайёрии кадрҳо дар соҳаи забонҳои хориҷӣ мусоидат намояд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсияи Ҷамшедзода Ҷ. дорои сохтори классикии мукамал буда, аз муқаддима, се боб, хулоса, рӯйхати адабиёт ва замимаҳо иборат аст. Ҳаҷми умумии он 197 саҳифаро ташкил медиҳад. Сохтори диссертатсия ба мантиқи умумии таҳқиқот ва ҳалли пайдарҳами вазифаҳои гузошташуда пурра мувофиқат мекунад.

Дар муқаддима аҳаммияти мавзуи таҳқиқ асоснок шуда, ҳадафу вазифаҳо, объекту предмети таҳқиқу, наwgониҳои илмӣ, аҳаммияти амалии натиҷаҳои бадастовардашуда муайян шудаанд.

Боби якум ба таҳлили масъалаҳои назариявии тайёрии касбии омӯзгорон бахшида шудааст. Дар ин боб муаллиф мафҳуми касбигардониро дар заминаи таҳлили осори классикӣ ва муосири методистон баррасӣ намуда, амсилаи назариявии омӯзгори забони хориҷиро таҳия кардааст. Нишон дода шудааст, ки низоми қаблӣ, ки танҳо ба "азхудкунии дониш" таъя мекард, талаботи ҳозираро қонеъ карда наметавонад.

Дар идома шароити педагогии макотиби олий таҳқиқ шуда, чор равиши калидӣ (системавӣ, функционалӣ, фаъолиятнокӣ, салоҳиятнокӣ) муайян карда шудаанд.

Ҳамчунин таҳлили мафҳумҳои дониш, малака ва маҳорати методӣ анҷом дода шуда, фарқи байни онҳо нишон дода шудааст.

Боби дуюм ба таҳлили масъалаҳои методологии ташаккули малакаи хониш бахшида шудааст.

Дар ин боб роҳҳои инкишофи малакаҳои касбӣ баррасӣ шуда, чор гурӯҳи асосии малакаҳо (забонӣ ва муоширатӣ, методӣ, байнифарҳангӣ, иттилоотӣ-коммуникатсионӣ) муайян карда шудаанд. Мавқеи малакаи хониш дар фаъолияти нутқ таҳлил шуда, нишон дода шуд, ки хониш воситаи ташаккули тафаккури интиқодӣ мебошад.

Хусусиятҳои психологии рушди малакаи хониш таҳқиқ шуда, марҳилаҳои дарки матн (синтези аввалия, таҳлилӣ, дарки пурра) муайян карда шудаанд. Дар охири боб амсилаи педагогии ташаккули омодагии касбӣ барои кор бо матнҳои англисӣ (шаш унсур) таҳия гардидааст.

Боби сеюм ба тавсифи раванди таҷрибавӣ ва таҳлили натиҷаҳо бахшида шудааст.

Дар марҳилаи санчиши пешакӣ муайян карда шуд, ки қариб 80% донишҷӯён ҳангоми кор бо матнҳои англисӣ душворӣ мекашанд. Мушкилоти асосӣ ба фаҳмиши маънои умумии матн, муайян кардани фикри асосӣ, арзёбии услуби

матн, таҳлили услубӣ, чудо кардани унсурҳои матн ва иҷроиши дигар машку супоришҳо рабт доштанд.

Барои муайян кардани самаранокии методикаи муаллифӣ, ду гурӯҳ – таҷрибавӣ (36 нафар) ва назоратӣ (36 нафар) интихоб карда шуданд. Дар гурӯҳи таҷрибавӣ методикаи нав ҷорӣ карда шуд, ки дар он донишҷӯён бо намудҳои гуногуни матнҳои аутентикӣ (расмӣ, гуфторӣ, илмӣ, бадеӣ) кор карда, супоришҳои таҳлилно ба иҷро намуданд. Дар гурӯҳи назоратӣ таълим бо усулҳои анъанавӣ идома ёфт. Давомнокии таҷриба ду семестро ташкил дод.

Пас аз анҷоми таҷриба, санҷиши пасазозмоишӣ гузаронида шуд. Натиҷаҳои нишон доданд, ки дар гурӯҳи таҷрибавӣ нисбат ба гурӯҳи назоратӣ дар ҳамаи навъҳои малакаҳо пешрабӣ назаррас ба амал омадааст. Фаҳмиши умумии матн, муайян кардани фикри асосӣ, арзёбии услуб ва мазмун, таҳлили услубии матн ва истифодаи амалии матн дар гурӯҳи таҷрибавӣ аз гурӯҳи назоратӣ ба ҳисоби миёна 25–30 фоиз беҳтар буд. Ин тафовут самаранокии баланди методикаи пешниҳодшударо исбот намуд.

Муаллиф инчунин қайд мекунад, ки дар гурӯҳи таҷрибавӣ ангеа ва эътимоди донишҷӯён нисбат ба кор бо матн баланд рафта, онҳо дар муҳокимаҳо фаъолон иштирок намуда, луғати навомиҳтаро дар гуфтор ва навиштан беҳтар истифода бурдаанд.

Тартиби ҷойгиршавии зербобҳо, ҷадвалҳо ва диаграммаҳо хонандаро дар фаҳмиши мавод ба таври пайдарпай ва мантикӣ роҳнамоӣ мекунад. Замимаҳои маводи таълимиро дар бар мегиранд, ки дар раванди таҷриба истифода шудаанд.

Натиҷаҳои таҳқиқот дар нашрияҳо.

Аз рӯи мавзуи диссертатсия 10 интишороти илмӣ ба таъри расидаанд, ки 4-тои онҳо дар маҷаллаҳои тақризшавандаи аз ҷониби КОА ҚТ тавсияшуда нашр шудаанд. Ин интишорот мазмун ва натиҷаҳои асосии таҳқиқотро ба таври кофӣ инъикос менамоянд. Ҳамчунин, натиҷаҳои таҳқиқот дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ мавриди муҳокима ва санҷиш қарор гирифтаанд.

Саҳми муаллиф дар рушди илми педагогика ва методикаи таълим.
Саҳми шахсии Ҷамшедзода Ҷ. дар таҳқиқоти диссертатсионӣ бешубҳа назаррас

мебошад. Таҳлили маводи назариявӣ, таҳияи амсила ва методика, ташкил ва гузаронидани таҷрибаи педагогӣ, коркард ва таҳлили натиҷаҳо, инчунин таҳияи тавсияҳои амалӣ — ҳамаи ин марҳилаҳо бо иштироки бевоситаи худӣ довталаб иҷро шудаанд.

Эродҳо ва пешниҳодҳо.

Дар баробари дастовардҳои назарраси илмӣ ва амалӣ, дар диссертатсияи Ҷамшедзода Ҷ. як қатор камбудӣҳо низ ба назар мерасанд, ки ишора ба онҳо барои тақмили кори илмӣ метавонад муфид бошад:

1. Дар баъзе қисматҳои бобҳои назариявӣ (хусусан дар зербоби 1.1 ва 1.2) такрори баъзе истилоҳот ва хулосаҳо ба назар мерасад. Масалан, мафҳумҳои «касбигардонӣ» ва «салоҳиятноки» дар якҷанд ҷо бо таркиби калимаҳои гуногун, аммо бо мазмунӣ якхела такрор шудаанд.

2. Тарҳи умумии амсилаи педагогӣ дуруст аст, аммо метавонист равобити байни унсурҳо бо нақшаи муфассалтар шарҳ дода шавад.

3. Дар матни диссертатсия баъзе ғалатҳои имлоӣ ва услубӣ ба назар мерасанд.

Аммо, бояд таъкид кард, ки камбудӣҳои зикршуда хусусияти тавсиявӣ дошта, ба арзиши асосии илмии диссертатсия ва самаранокии натиҷаҳои бадастомада ба арзиши манфии қор таъсири худро намерасонанд. Онҳо метавонанд ҳамчун мавзӯ барои таҳқиқоти минбаъдаи худӣ муаллиф ё дигар муҳаққиқон хизмат кунанд.

Хулосаи умумӣ. Диссертатсияи Ҷамшедзода Ҷамила дар мавзуи «Тайёрии касбии омӯзгори ояндаи забони хориҷӣ барои қор бо матнҳои англисӣ» қори илмии анҷомёфта буда, дорои мубрамиати баланд, навгониҳои равшани илмӣ ва аҳаммияти амалии назаррас мебошад.

Муаллиф дар ҳалли масъалаи муҳимми педагогикаи касбӣ — тайёр намудани омӯзгорони забони англисӣ барои қори самаранок бо матнҳои аутентикӣ — ба натиҷаҳои муҳим ноил шудааст. Амсилаи педагогии таҳияшуда ва методикаи пешниҳодшуда дар раванди таҷриба самаранокии худро исбот намуда, метавонад дар муассисаҳои таҳсилоти олии педагогии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таври васеъ татбиқ карда шавад.

Автореферати диссертатсия мазмуни асосии таҳқиқотро ба таври мухтасар, возеҳ ва мантиқӣ инъикос намуда, ҳадаф, вазифаҳо, навовариҳои илмӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалии кор, инчунин натиҷаҳои асосии таҷрибавиро пурра фаро мегирад. Сохтор ва муҳтавои автореферат ба талаботи муқарраргардидаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда, байни матни рисола ва автореферат мувофиқати пурра ва робитаи дохилӣ мушоҳида мегардад.

Диссертатсияи Ҷамшедзода Ҷамила дар мавзӯи «Тайёрии касбии омӯзгори ояндаи забони хориҷӣ барои кор бо матнҳои англисӣ», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи ихтисоси 6D011900 – Забони хориҷӣ: ду забони хориҷӣ (6D011902 – Назария ва технологияи таълими забонҳои хориҷӣ (таҳсилоти касбӣ) (забони англисӣ)) пешниҳод шудааст, дар сатҳи зарурии илмӣ иҷро гардида, аз рӯйи мазмун ва муҳтаво ба талаботи Низомномаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва «Тартиб додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021 таҳти №267 ва бо тағйири иловаҳо аз 26.06.2023 таҳти №295 тасдиқ шудааст, пурра мутобиқат намуда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD) аз рӯйи ихтисоси мазкур мебошад.

*Номзади илмҳои педагогӣ, дотсент,
муовини директор оид ба қисми тарбияи
Муассисаи давлатии буҷетии
таҳсилоти умумии Россия – Тоҷикистон
“Мақтаби миёнаи умумӣ бо омӯзиши
амиқӣ ва фанҳои алоҳида дар
ш.Хуҷанд ба номи А.П. Чехов”*

Ишматова Ш.А.

*Имзои Ш.А.Ишматоваро тасдиқ мекунам.
Мутахассис оид ба кадрҳои
Муассисаи давлатии буҷетии
таҳсилоти умумии Россия – Тоҷикистон
“Мақтаби миёнаи умумӣ
бо омӯзиши амиқӣ ва фанҳои алоҳида дар
ш.Хуҷанд ба номи А.П. Чехов”*

Норматова М.А.

“ 6 ” 04 2026с.